

В.В. Шур
(Мазыр, Беларусь)

Характарызуецца арыгінальнасць і сімвалізм створанага Уладзімірам Караткевічам загаловак. Раскрываецца сувязь названага бібліяніма з сімвалікай бусла, які ў сьвядомасці беларусаў надзяляецца рысамі Божай птушкі. Загаловкі ў цэлым характарызуюцца як адзінкі, што акумуляюць глыбокія пачуцці і архаічныя ўяўленні.

Назва мастацкага тэксту любога жанру самая актуальная яго прыкмета, гэта славесны комплекс з аднаго або некалькіх надзвычай актуальных слоў, значэнне якога імпліцытна праектуецца на змест усіх тэкставых узроўняў і яго частак, на яго агульную, скразную ідэю. На думку псіхалагаў, якія вывучалі ўздзеянне загаловаў на схільнасці чытача да ўспрыняцця ўсяго тэксту, прыблізна 80 % чытачоў наогул звяртаюць увагу толькі на заглавак, які, як прасочана і эксперыментальна пацверджана, дае магчымасць абудзіць цікавасць да ўсяго твора.

У беларускай літаратуры Уладзімір Караткевіч як празаік, паэт, драматург, сцэнарыст, эсэіст, публіцыст, перакладчык, крытык пакінуў багатую літаратурную спадчыну. Рамантычна ўзнё слая манера пісьма гэтага таленавітага аўтара, як адзначана ў энцыклапедыі «Беларуская мова» (с. 252), характэрная і для яго прозы, і для паэзіі, і для драматургіі.

Даследчыкі творчасці У. Караткевіча (Т. Кабржыцкая, В. Мароз, Дз. Паўлавец і інш.), акрамя арыгінальнага выкарыстання перыфраз, стварэння запамінальных, сімвалізаваных загаловаў, якія спрыяюць глыбокаму і пазнавальнаму зместу яго твораў, адзначаюць іншыя адметныя адзнакі яго індывідуальнага стылю: наяўнасць разнастайных метафар інфармацыйна-выхаваўчага характару, параўнанняў, адсутнасць закасіненых трафарэтных выказаў і шаблонаў, уласцівых для мовы некаторых нарысаў, лаканізм выкладу думак, глыбокае веданне фактаў гісторыі і культуры беларускага і суседніх народаў, пра што сведчыць насычэнне яго мастацкіх тэкстаў гістарызмамі і архаізмамі, якія даюць магчымасць чытачу праз умоўнасці мастацкага тэксту ўзнавіць каларыт, атмасферу беларускага мінулага, падрабязнасці этнаграфічных і бытавых замале вак.

Паказальнае ў творчасці У. Караткевіча шырокае выкарыстанне слоў-сімвалаў, што ўвасабляюць Беларусь. Відаць, з гэтай прычыны даследчыкі мовы пісьменніка, як засведчана, імкнуцца выявіць пераважна агульныя моўна-стылістычныя асаблівасці яго творчай манеры без абавязковай праекцыі на пэўны літаратурны жанр. Ужо ў ранніх творах гэтага пісьменніка-рамантыка выяўляецца як скразная адметнасць яго стылю персаніфікацыя назойнікаў, найчасцей у тэматычнай групе «радзіма» – «вобразе ўсёй яго творчасці вобразе Беларусі» (В. Мароз).

Для ўзнё сла-велічнага іменавання нашай радзімы Беларусі як дзяржавы У. Караткевіч стварыў апісальны выраз *зямля пад белымі крыламі*, якім назваў свой самы папулярны не толькі ў Беларусі нарыс. Варта тут адзначыць, што кніга ўпершыню была надрукавана не ў Беларусі, а ў Кіеве ў 1972 г. на ўкраінскай мове, а па-беларуску значна пазней, у 1977 г. Дарэчы, неаднаразова ўносіліся прапановы, каб «*Зямля пад белымі крыламі*» была зацверджана Міністэрствам асветы ў якасці падручніка для школ Беларусі. Між іншым, і раннюю паэму пра сваю малую радзіму ён таксама назваў вельмі блізкай перыфразай «*Зямля дзядоў*». Паступова гэтыя цяпер вельмі частыя

загаловкі-словазлучэнні набылі сімвалічны сэнс, выступаючы сінонімамі да наступных перыфраз, вядомых з твораў беларускай мастацкай літаратуры: *зямля Заслонава, Купалы, зямля продкаў, зямля бацькоў* і інш.

Онімы-загаловкі ў мастацкіх тэкстах гэта найчасцей ключавыя словы да ўсяго літаратурнага твора ці асобных яго частак, у якіх даследчыкі (Я. Івашкевіч, М. Барысава, Б. Ларын, М. Бахцін, В. Фанякова, Т. Шамякіна, А. Роголеў і інш.) выяўляюць наступныя выразныя прыкметы паводле іх семантыка-стылістычных і эстэтычных функцый: а) высокая частотнасць ужывання ў звязным тэксце ці ў асобных яго кампазіцыйна важных частках; б) паўтарэнне і ўзбагачэнне яго кантэкстуальнай семантыкі і асацыятыўных сувязяў у розных частках тэксту: багачце і разнастайнасць сінтагматычных і сінтаксічных сувязей у тэксце; в) ужывальнасць загаловак (поўная ці спарадычная) у структуры частак літаратурнага твора, дзе выяўляецца самая моцная пазіцыя ўласнага імя.

Патрабавальны да сябе пісьменнік не заўсё ды можа адразу падабраць удалы онім-заглавак да свайго новага твора. І такіх прыкладаў нямала. Так, вядома, што вельмі ўважлівым і асцярожным да загаловаў быў Леў Талстой. Канстанцін Федзін у гэтай сувязі таксама адзначаў, што выбраць добры заглавак, даволі цяжкая задача: прыйдуць у галаву цудоўныя варыянты, але выяўляецца, што яны ўжо былі ў іншых пісьменнікаў. Іван Мележ, прыне сшы ў рэдакцыю Польшы свой чарговы рукапіс, як успамінаў яго зямляк Барыс Сачанка, падрыхтаваў спачатку аж 15 варыянтаў загаловаў да новага рамана з «*Палескай хронікі*», які цяпер добра вядомы пад назвай «*Людзі на балоце*», але найбольш тады яму падабаліся дзве «*Людзі на балоце*» і «*Туман над багнай*»... А прапаноўваліся і «*Людзі ў балоце*», і «*Людзі сярод балот*», і «*Балотныя людзі*» і інш. У рэдакцыі пачалося непаспешлівае, павольнае абмеркаванне то адной, то другой назвы. У кожнай з іх было нешта мілае, прывабнае і разам з тым... Другі раман гэтага аўтара з цыкла «*Палеская хроніка*» ў канчатковым варыянце быў названы «*Подых навалініцы*», а папярэдне, як успамінаюць сябры пісьменніка, меў рабочую назву «*Навалініца над полем*». Сэнс загаловаў многіх мастацкіх тэкстаў, як вядома, лёгка ўсведамляецца, у іх выяўляецца аўтарская ідэя, асабліва тады, калі загортваецца апошняя старонка твора. Напрыклад, І. Лепешаў, каменціруючы загаловкі Янкі Купалы, адзначаў, чаму гэты класік літаратуры называў менавіта так свае паэмы «*Бандароўна*», «*Курган*», «*Магіла льва*», камедыі «*Паўлінка*», «*Прымакі*». А ёсць жа шэраг твораў, загаловкі якіх прымушаюць чытача задумацца. Яны або атрымалі сэнсавае прырашчэнне, або ў іх суіснуюць два значэнні. Такія, на яго думку, загаловкі апавядання Янкі Брыля «*Memento mori*», паэмы «*Тарас на Парнасе*», трагікамедыі Янкі Купалы «*Тутэйшыя*», байкі Кандрата Крапівы «*Жаба ў каліяне*»,

апавядання В. Быкава –*У тумане*|| і інш. А назва невялікага, але ёскага апавядання В. Быкава з алагічнай назвай –*Ружовы туман*||, як пераканальна паказаў І. Лепешаў, стала крылатым выразам, падхопленым многімі аўтарамі. Ён часта ўжываецца і ў сучасным друку са значэннем –*стан таталітарна савецкага ўспрымання рэчаіснасці*||.

У чым жа арыгінальнасць і сімвалізм загалюка –*Зямля пад белымі крыламі*? Просочым гэта больш падрабязна, аналізуючы названы нарыс. Даследчыкі стылю і мовы мастацкіх твораў (А. Андрэеў, Т. Шамякіна і інш.) адзначаюць, што для пісьменніка і чытача надзвычай важнае значэнне ў межах цэласнасці і ўспрымання ўсяго тэксту набываюць яго ўмоўныя, пазначаныя ў мастацкім творы прасторавыя межы і асабліва яго пачатак, якія разам адыгрываюць галоўную ролю ў стратэгіі аўтара на зацікаўленасць патэнцыйнага чытача да твора, а –*цэласнасць мастацкага твора неабходна вывучаць як сістэмнасць*..|| Менавіта пачатак характарызуецца, як правіла, найвышэйшым узроўнем семіятычнасці. Часта ў пачатку твора выяўляе сябе той ці іншы яго матыў ці што вобраз *бусла* як сімвала Беларусі з’яўляецца скразным і засведчаны ў многіх жанрах фальклору і мастацкай літаратуры, а эвалюцыйна назоўнік *бусел* паступова пад уплывам міфалогіі трансфармаваўся ў вядомую ўсім перыфразу, створаную У. Караткевічам. У народным уяўленні святымі, божымі птушкамі лічыліся *ластаўка, салавей, бусел, жаўранак*. *Бусел* для беларусаў, як сведчаць факты з міфалогіі, святая птушка. Забіць яго вялікі грэх. Дачыненні *бусла* і чалавека прыклад гарманічнага суіснавання людзей і дзікай прыроды, якая становіцца свойскай: спрадвечна людзі дапамагалі *буслу* будаваць гняздо, ахвяруючы дзеля гэтага старыя колы, бароны... За гэта птушка магічным чынам засцерагала жыллё ад пажару або папярэджвала, што жыллё можа спаліць пярун... Разуменне, успрыняцце *бусла* як апекуна і распарадчыка ўраджаем і дабрабытам як істоты, што –прыносіць|| дзяцей, свярджае натуральнасць яго знаходжання сярод гурту калядоўшчыкаў. Светапогляднай глыбіннай семантыкай вобраза *бусла* з’явілася і судачыненне яго з продкамі, замагільным светам, што на больш познім этапе дазволіла бачыць у гэтай птушцы ўвасабленне самога Бога [1, 52]. *Бусла* лічаць пераважна толькі беларускім птахам. Пра гэта сведчыць, напрыклад, вядомая прыказка, адзначаная ў слоўніку І. Лепешава і М. Якаўцэвіч: –*Няхай жыве і пасецца беларуская птушка бусел (бацян)*|| [6, 471]. Пра гэта ж пісаў і У. Караткевіч: –*Да пэўнай ступені бусел сімвал Беларусі. Ёсць, вядома, дацкія буслы, апетыя Андэрсенам, ёсць буслы і ў іншых заходніх краінах. Ёсць яны і на поўдні. Але на ўсход ад Беларусі, калі не лічыць Сярэдняю Азію, яны ўжо амаль не водзяцца. Так што нават цікава, а хто там прыносіць у дом дзяцей*|| [4, 3]. Сімвалічныя ў гэтага аўтара іншыя загалюкі. Раман

–*Каласы пад сярпом тваім*|| твор шматпланавы і маштабны. Сімвалічная і яго назва. Праз біблейскі вобраз каласоў і сярпа пісьменнік імкнуўся раскрыць усеагульныя праблемы быцця, асэнсаваць лёс чалавека, свайго народа і чалавецтва, задумацца над сутнасцю жыцця і смерці, часовасцю і вечнасцю, неабходнасцю і наканаванасцю будучага паўстання.

Самая кідкая і запамінальная адметнасць Палесся – гэта *буслы, буслянкі* – бусліныя гнё зды, бязмежныя балоты, якія прадстаўнікам іншых рэгіёнаў,

падарожнікам найбольш запамінаюцца, калі яны ўзгадваюць гэты адметны рэгіён Беларусі. Наведваючы гэты край, В. Маракуеў у кнізе –*Полесье і полеіўкі*|| (Адэса, 1897) адзначаў: –*Бусел прылятае вясною, на Благавешчанне: да гэтай пары сялянне зацягваюць на зламаныя верхшыны дрэва старое калясо або не прыдатную да выкарыстання борану; бусел нацягае на борану або калясо кучу галля і селіцца ў гэтым уладкаваным гняздзе ...*|| Калі *бусел* выкіне з гнязда яйка, то, па перакананні сялян, быць году неўрадліваму, калі ж птушкі будзе год галодны. На Палессі існуе павер’е, што раней *бусел* быў чалавекам, але за непаслушанне Бог зрабіў яго птушкай, а яго маці за тое, што нарадзіла такога сына, была адпраўлена ў пекла, дзе цяпер, молячыся, выстаўля адну нагу з пекла||... На Мазырскім Палессі *буслы* жывуць пераважна на дрэвах, бліжэй да Пінскага Палесся на хатах сялян.. Усё лета *бусел* нязменна збірае вужак і жаб на балотах. Недзе каля 6 жніўня *буслы* збіраюцца ў чароды дзе-небудзь на лугавіне аграмаднымі статкамі, рыхтуючыся да адлёту і потым пускаюцца ў вырай. Там жыве і павер’е, што перад адлётам у вырай *буслы* забіваюць сваіх слабых суродзічаў-таварышаў||.

У беларускіх народных павер’ях, як прасочана, *бусел* спрыяе сямейнаму дабрабыту і дзетанараджэнню (параўн. уяўленне аб тым, што дзяцей прыносіць бацькам менавіта *бусел*). Верылі, што шчасце будзе спадарожнічаць тым, на чыім падвор’і *бусел* зрабіў гняздо. І як пісаў Ч. Пяткевіч пра буслоў на Палессі: *кожны селянін там ганарыўся, маючы на сваёй стадоле бусленіцу, дзеля гэтага ён размяшчаў на даху ці на верхшай дрэва старое кола ад воза ці зламаныя борану ў якасці фундамента пад гняздо...Зруйнаванне гнязда ці іншая крыўда, нанесеная птушкам, лічыцца вялікім злчынствам, тым больш такога роду ўчынак можа насласць смяртэльную хваробу на дзяцей.*

- Агульнавядома і забарона разбураць буслінае гняздо: птах можа жорстка адпомсціць – прынясе галавешку і спаліць хату або накліча градавую хмару. У зборніку –*Легенды і паданні*|| (Мінск, 1983) засведчана –*Помста буслоў*|| : чалавеку, які разбурыў буслянку, прадказваюць бяду, будзе кара нябесная. І выпадае, кара прыходзіць. Знаходзіць *бусел* таго, хто пакрыўдзіў яго, і помсціць злосна, жорстка то прынясе і кіне на дах галавешку, і схопіцца хата агнём, а то і спрытней яшчэ ўтворыць гадзюку кіне ў калодзеж: піце слёзы мае....(с. 61).

На беларускім і ўкраінскім Палессі існаваў звычай выпякаць на *Благавешчанне* рытуальнае печыва – *буськавы лапы* у выглядзе адбітка следа *бусла*. З гэтым печывам дзеці сустракалі з выраю буслоў [5, 24]. У беларусаў прадуктыўнымі з’яўляюцца і прозвішчы, ўтвораныя ад апелятываў *бусел, бацян: Бусел, Буська, Бусень, Бусловіч, Бацян, Бацяноўіч, Бацяноўскі* і інш. Між іншым, прозвішча *Бацяноўскі* ўдмліваму чытачу можа падказаць многае. Яго мае персанаж трылогіі Я. Коласа –*На ростанях*|| дзяк, псаломшчык у вёсцы *Выганы*, дзе працаваў настаўнікам Андрэй Лабановіч. Утворана яно (прозвішча) ад апелятыва *бацян*, якім у дыялектнай мове ў гаворках Піншчыны называюць *бусла* тыповага прадстаўніка фаўны неабсяжных палескіх балотаў. Прататыпам *Бацяноўскага*, як устаноўлена даследчыкамі творчасці Я. Коласа, быў –*сухі і нішчымны, як абмалочаны снап*||, дзячок з прозвішчам *Хацяноўскі*, якое Я. Колас

свядома

–падправіў|| , і яно –загаварыла|| , арганічна ўпісаўшыся ў агульны тэкст твора. Магчыма, таксама, што Я. Колас, выбіраючы такое прозвішча надзвычай цікаўнаму дзячку, ведаў і выкарыстаў легенду, паводле якой *бусел* (бацяня) гэта чалавек ці анё л, пакараны Богам за празмерную цікавасць: даручаную яму торбу ці гаршчок з сабранымі там нячыстымі жывё лінамі-гадамі ён павінен быў кінуць, не развязаючы, у прадонне, ды не стрымаўся, развязаў паглядзець і выпусціў усіх тых пачварын на зямлю. Ператвораны ў птушку, цяпер ён мусіць лавіць усё тое, што некалі выпусціў, ачышчаць зямлю. Стаўшы птушкай, *бацяня* ціснецца бліжэй да чалавека, селіцца побач ці нават на стрэхах хат... Сваімі паводзінамі дзяк *Бацяноўска* сапраўды нечым нагадваў *бацяня*, якога Бог пакараў за празмерную цікаўнасць. Параўнайце, напрыклад, эпізод, калі назойліва цікаўны дзячок у начны час заглядаў у вокны хаты настаўніка Лабановіча, спрабуючы высветліць яго занятасць.

Ад апелятыва *бусел* на Палессі вядомы шматлікія мікратапонімы, засведчаныя ў слоўніку Г.Івановай ікратопонимия Мозьрскаго Полесья|| . Гэта: *лава гара*, *Буслава магіла* магіла вайскоўца, які меў прозвішча *Бусел*; *Буслаўка* луг каля возера; *Буслікі* назва ўзгорка; *Буслава кубло* назва ўрочышча; *Буслаў дуб* частка ляснога масіву, дзе на дубе была буслянка; *Буслы*, *Бускі* урочышчы з дубамі, дзе вадзіліся буслы. Дарэчы тут адзначыць, што і галоўны атрыбут на гербе *Лельчы* (2002 г.) выява *буса* ў блакітным полі іспанскага шчыта, якая ўяўляе стылізаванае адлюстраванне птаха з золата-серабрыста-чорнымі крыламі, унізе шчыта залаты дубовы вянок, *бусел* і *вянок* сімвалізуюць асноўныя кампаненты мясцовага ландшафту, яго флору і фаўну.

Такім чынам, У. Караткевіч, укладваючы ў заглавак вялікі сімвалічны сэнс, падказваў удумліваму чытачу, што *Беларусь* гэта краіна, якая аберагаецца гэтай божай птушкай, а мы, беларусы, ходзім пад апекай і абаронай самога Бога. У міфалогіі, якую пісьменнік таксама шырока выкарыстаў, адзначаецца, што колеры *буслінай* афарбоўкі адпавядаюць колерам традыцыйнай беларускай вопраткі: *белы*, *чырвоны*, *чорны* старажытная трыяда з глыбокім сімвалічным зместам. *Белы* як сімвал у розных этнакультурных традыцыях асацыіруецца са святлом, чысцінёй, нявіннасцю, праведнасцю. Так, душа добрага чалавека ў народным уяўленні адлятае *белым* галубком [2, 122]. Пры характарыстыцы станоўчага ў творах У. Караткевіча і іншых пісьменнікаў гэты каларонім (белы) вельмі прадуктыўны, часты, сімвалічна напоўнены. Вось фрагмент іншага тэксту з гэтым словам пра таленавітую беларускую паэтэсу Ніну Мацяш, *–белую ластаўку Беларусі||*, якая вельмі рана памерла, выправіўшыся ў *–апошні палёт на над жытам||* над роднай зямлёй, без якой не ўмела жыць..., да Неба, да Вечнага: *–Зорка- белазерка||*, казаў пра Ніну Мацяш паэт Анатоль Вяцінскі. І яна насамрэч зорка *белых* азё раў Беларусі: яе ўсхваляваныя думы, яе светлыя пачуцці, яе святланосная душа даходзяць да нас, як святло далё кай зоркі, што адлюстроўваецца ў чыстых, *белых* азё рах Беларусі... Беларуская паэтка нібыта тая ластаўка з уласнага аднайменнага верша, назаўсё ды заручаная з родным краем...|| (Роднае слова 2013. № 9. с. 18).

У творах У. Караткевіча, у аўтарскай палітры пісьменніка, як прасачыў Дз. Паўлавец, засведчана каля 400 прыметнікаў-каларонімаў, якія ўдакладняюць, пашыраюць яго багатую каляровую гаму. Побач з *чырвоным* і *сінім* белы каларатыў займае асаблівае месца. Гэта не толькі адзін з старадаўніх нацыянальных колераў, але і адметнасць празрыстай крынічнай вады, незамутнёнай першароднасці, некранутасці і бязважжасці..., гэта –бездакорны хрысціянска-ўрачысты колер шлюбу||, колер святасці, духоўнасці, ахвярнасці..., прыкмета сталасці, даўгалецця, а яшчэ гэта колер прывіднасці, уяўнасці, недасяжнасці [Польмя, 2000. № 9. с.244 245].

Паводле граматычнай структуры гэты заглавак складанае словазлучэнне, у якім ужыты тры самастойныя і адно службовае слова. Лексема *зямля*, якая, як сведчаць даследчыкі, замяніла слова *краіна* ў структуры заглаўка, выступае як сінонім да такіх адзінак, як *краіна*, *дзяржава*. У творах мастацкай літаратуры, публіцыстыцы яно шырока ужываецца як кампанент тапанімічных назваў з велічна-ўзнё слай канатацыяй: адкрываючы новыя землі, архіпелагі, краіны, астравы, першапраходцы ідэнтыфікавалі іх рыгарычна-велічна: *Зямля Саннікава*, *Зямля Франца-Іосіфа*, *Новая зямля*, такія перыфразы словазлучэнні засведчаны і ў мастацкай літаратуры: *Зямля Сервантэса*, *Зямля Куталы*, *І Коласа* і інш. Прыметнік-каларонім *белы* (белая) з міфапэтычным сэнсам гэта сімвал бязмежнасці, вечнасці сусвету, у традыцыйнай культуры беларусаў ён адзін з найбольш пашыраных. Нароўні з *чырвоным* і *чорным*, ён складае асноўны спектр колеравай сімволікі ў міфапэтычнай мадэлі свету [2, 45].

У прадмове да нарыса У. Караткевіч, спрашчаючы галоўную задачу чытачу, сам паслядоўна тлумачыць утварэнне заглаўка: *||Над усёй нашай краінай, настаўішы белыя ветразі крылаў, планіруюць буслы. Іх многія тысячы. На вільчыках сялянскіх хат, на дрэвах, на калонах старых разбураных палацаў, на слупах капліц сярод маладога зялёнага жыта... Гнезды паўсюль. І таму мне здаецца, што зямлю нашу, Беларусь, можна назваць ||зямлёю над белымі крыламі|| . Ветразі іхнія раскрылены над дрэвамі, пушысты хвост, як веерам, накрыву выцягнутыя ногі. А мне пад іхні палёт асабліва добра думаецца пра Беларусь, нашу з вамі радзіму. І для вас я і хачу, наколькі хопіць маіх ведаў і здольнасцяў, расказаць пра Беларусь. Ёсць некалькі варыянтаў паходжання гэтай назвы. Прыведу два з іх. Першы. Белае адзенне даўніх вясковых людзей, белыя іхнія валасы, белы колер скуры. Другі. А ён анікак не супярэчыць з першым. Калі на нашы старажытныя славянскія землі прыйшлі татары манголы, здолелі адбіцца ад іх амаль адны толькі мы. Паў Уладзімір, Разань, Кіеў. Да Ноўгарада захопнікі не дайшлі толькі таму, што пачаліся дажджы. Мы адбіліся. І менавіта таму мы –белая|| , значыць –чыстая ад наішэця татараў|| Русь. А гэта да шмат чаго абавязвае. І вы заўсё ды памятайце гэта|| [4, 3].*

У наш час нярэдка ў выступленнях з высокіх трыбун нашу радзіму з лёгкай рукі У. Караткевіча велічна называюць гэтай нацыянальна ёмкай перыфразай. Так, у Мазыры, напрыклад, штогод праводзіцца Міжнародны фестываль дзіцячай песні пад гэтай запамінальнай назвай, у якім прымаюць удзел дзеці з самых розных

краін блізкага і далё кага замежжа, а *бусянкі* бусліныя гнё зды ў Мазыры ё сць нават у цэнтры горада. А колькі мастацкіх тэкстаў, прывечаных буслам, буслянкам, можна выявіць у беларускай мастацкай літаратуры!

Слова зямля даволі частае ў загалоўках мастацкіх тэкстаў, напрыклад, у творах Я. Коласа, К. Чорнага, І. Мележа, М. Танка. У загалоўку У. Караткевіча лексема *зямля* гэта не толькі *-краіна* // , *-дзяржава* // . Як піша А. Бельскі, у творах большасці беларускіх пісьменнікаў *зямля* вызначальная прыродная і духоўная канстанта нацыянальнага быцця, а таму з'яўляецца ці не самай галоўнай тэмай беларускай літаратуры. *Зямля* стала асновай паэтычнага мыслення Я. Коласа... Паэтызацыя зямлі і земляробчай працы складае пафас раманаў Кузьмы Чорнага і Івана Мележа... У мастацкай свядомасці Максіма Танка *зямля* надзвычай важны топас і шматкроць паўтаральны вобраз матыў. Гэта па філасофску значная тэма творчасці як для яго папярэднікаў у нацыянальнай паэзіі

і прозе, так і для знакамітых пісьменнікаў сусветнай літаратуры, пачынаючы ад далё кай Антычнасці... [3, 12].

Такім чынам, онімы-сімвалы спецыфічныя ўласныя адзінкі, якія іншасказальна, метафарычна праз умоўнасці пэўных жанраў перадаюць ідэі, думкі, перажыванні і выкарыстоўваюцца пісьменнікамі як своеасаблівы прыём мастацкага адлюстравання рэчаіснасці, заснаваны часта на выкарыстанні фальклорных, біблейскіх матываў, на пераклічцы гістарычных і літаратурных вобразаў і сюжэтаў, у якіх падсвядома выяўляюцца пэўныя намеры і асацыяцыі ў назвах і падзеях. Онімамі-сімваламі ў літаратуры становяцца не толькі асобныя рэальныя тапанімічныя назвы (*Чарнобыль, Брэст, Хатынь, Віскілі*), а і назвы мастацкіх твораў (*—Новая зямля* // , *—Зямля пад белымі крыламі* // , *—Каласы пад сярпом тваім* // , *—Птушкі і гнё зды* // , *Людзі на балоце* // , *Воўчая згзя* // , *—Труба* //).

Літаратура

1. Багамольнікава, Н.А. Гідронімы басейна ракі Прыпяць: структурна-семантычныя тыпы матывацыі / Н.А. Багамольнікава. Гомель: ГДУ. 2004. с. 10-11.
2. Беларуская міфалогія: Эцыклапед, слоўнік / С. Санько і інш. 2-ое выд. Мінск: Беларусь, 2006. 599 с.
3. Бельскі, Аляксей -Есць такая зямля... // : Канцэпцыя зямлі ў паэзіі Максіма Танка / Аляксей Бельскі // Роднае слова. 2010. №1. С. 12-15.
4. Караткевіч, У. Зямля пад белымі крыламі / У. Караткевіч. Мінск: Маст. літ., 1977. 176 с.
5. Коваль, У.І. Народныя ўяўленні, павер'і, прыкметы: Даведнік па ўсходнеславянскай міфалогіі / У.І. Коваль. Гомель, 1995. 180 с.
6. Лепешаў, І.Я. Слоўнік беларускіх прыказак / І.Я. Лепешаў, М.Я. Якалцэвіч. Мінск: Бел. навука, 2002. 511 с.
7. Шамякін Іван. вядомы і невядомы: успаміны, эсэ, апавесць / Уклад. Т.І. Шамякіна. Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2011. 272 с.